

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

van het **PAKHUIS "DUBBELDE PALMBOOM"** te **ROTTERDAM**
i.o.v. GEMEENTE ROTTERDAM

ADVIESBUREAU ORMEL CULTUURHISTORIE & BOUWTECHNIEK

Inhoud

Samenvatting	III
Waardenstelling en adviezen	VII
Waardenstelling	VII
Adviezen	X
Voorwoord	XI
1. Geschiedenis.....	1
2. Beschrijving	5
2.1 Gevels	5
2.1.1 Westelijke gevel: Voorhaven.....	5
2.1.2 Zuidelijke gevel.....	6
2.1.3 Oostelijke gevel: Piet Heynsplein	6
2.1.4 Noordelijke zijgevel	7
2.2 Binnenruimten.....	7
2.2.1 Eerste bouwlaag	8
2.2.2 Tweede bouwlaag	9
2.2.3 Derde bouwlaag	9
2.2.4 Vierde bouwlaag	10
2.2.5 Zolder	11
3. Literatuurlijst.....	12
boeken.....	12
internet	12
4. Afbeeldingen:	13
5. Bijlagen	33
Colofon.....	34

Samenvatting

Delfshaven nu een stadswijk in de gemeente Rotterdam stond vanaf de bouw in 1389 aan het uiteinde van de Delfshavense Schie onder invloed van de stad Delft. Pas na de Franse tijd werd Delfshaven een zelfstandige gemeente tot de annexatie door de snel groeiende stad Rotterdam

1825

Het onderzochte pand "Dubbelde Palmboom" is in 1825 gebouwd als pakhuis met de naam "Denemarken" op de oostelijke strekdam van de Voorhaven niet ver van de brug. Dit pakhuis blijkt vier aaneengesloten gebouwen te vervangen, zoals op de Kadastrale Minuut (1811-1832) is aangegeven (afb. 6 en 7). De beide beuken van het pakhuis zijn waarschijnlijk drie bouwlagen hoog met een zolder. De tussenmuur op de vierde bouwlaag is verhoogd tot aan de onderzijde van de zoldervloer (afb. 39 en 40). De beuken bezitten houten vloeren, waarin sparingen zijn aangebracht voor verticaal transport. De in de tussenmuur aanwezige versnijdingen worden beëindigd met een rollaag van klampstenen. Beide beuken zijn aanvankelijk waarschijnlijk niet met elkaar verbonden. De peilhoogte van de vloer in beide beuken, waarvan wordt aangenomen dat zij oorspronkelijk op dezelfde hoogte zijn gelegd, kunnen verschillen. Al tijdens de bouw verzakt de oostelijke zijde van het pakhuis; aan de zuidelijke zijde van de tussenmuur is een "varken" aanwezig (vullaag in het metselwerk om lintvoegen horizontaal te leggen, zie afb. 29). Dit gedeelte blijkt in een verlande rivierbedding te zijn geplaatst, terwijl het westelijke gedeelte op de strekdam staat.

1860-1861

Volgens twee hardstenen sluitstenen in de gevel aan de Voorhaven wordt het pakhuis in de jaren 1860-1861 verbouwd. De sluitsteen in de noordelijke rondboogvormige centrale opening geeft het jaartal 1860 (afb. 19) aan de zuidelijke het jaartal 1861 (afb. 15) aan. Het pakhuis krijgt in grote lijnen zijn huidige vorm. De noordelijke en de zuidelijke beuk worden opgetrokken tot dezelfde hoogte en voorzien van in rode baksteen opgetrokken gevels aan de zijde van de Voorhaven en het Piet Heynsplein; beide gevels zijn beëindigd met een afgeknotte tuitgevel. De naam verandert in "Dubbelde Palmboom", een naam die waarschijnlijk verwijst naar de dubbele grootte ten opzichte van het oorspronkelijk bij de destilleerderij "Palmboom" behorende pakhuis. Elke beuk bezit vier houten vloeren enkelvoudige balklagen zonder niveauverschil, waarin sparingen zijn aangebracht voor verticaal transport. De sparingen bevinden zich aan weerszijden van de tussenmuur. In de tussenmuur worden diverse openingen aangebracht die de gelijke vloerniveaus tussen beide beuken met elkaar verbinden. Deze openingen bezitten een houten latei waarop een strekse boog is geplaatst (afb. 37). Veel openingen zijn aan weerszijden voorzien van dwarsmuren. De verzakking aan de oostelijke zijde gaat verder waardoor vertandingen met de tussenmuur gaan open staan en de oostelijke gevel op 'vlucht' staat (afb. 21).

1910

Het pakhuis krijgt in 1910 de functie van timmerwerkplaats en is hiervoor intern verbouwd. Deze verbouwing blijft beperkt tot het verplaatsen van tussenmuren evenwijdig aan de balken van de houten vloeren. Vanwege de niet stabiele situatie aan de oostelijke zijde worden de balklagen horizontaal gelegd en kettingankers aangebracht. De centrale gedeelten van de houten vloeren worden vervangen door een hellende vloer met

haaks op de balklaag aangebrachte balkjes (afb. 34 en 31). Deze situatie blijft gehandhaafd tot aan 1973. In de tussentijd worden er gezien de sporen wel interne verbouwingen uitgevoerd en wordt het pand mogelijk van een nieuwe kapconstructie voorzien.

1973

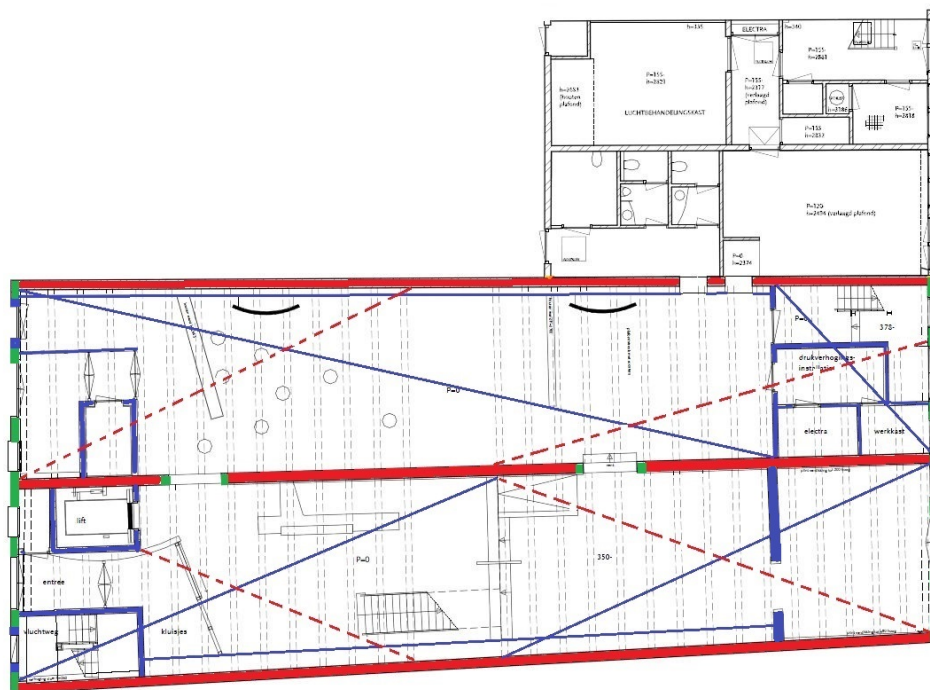
Vooral in de naoorlogse periode, waarin men de binnensteden ontvlucht, treedt de verpaupering op. In het begin van de jaren '70 kentert het tij en wordt een begin wordt gemaakt met de uitvoering van achterstallig onderhoud in de binnensteden en vooroorlogse wijken. Voor sommige panden is het te laat. Andere panden, waaronder de Dubbelde Palmboom en het naastgelegen dubbele woonhuis worden in 1973 gerestaureerd (afb. 11) en geschikt gemaakt als dependance van het Stedelijk Museum Rotterdam. Bij de restauratie worden de gevels van het pakhuis vanaf de zoldervloer grotendeels opnieuw opgemetseld en de in de noordelijke en zuidelijke gevels aanwezige openingen dicht gemetseld. De vloeren worden vlak gelegd en de kapconstructie wordt geheel vernieuwd.

1995

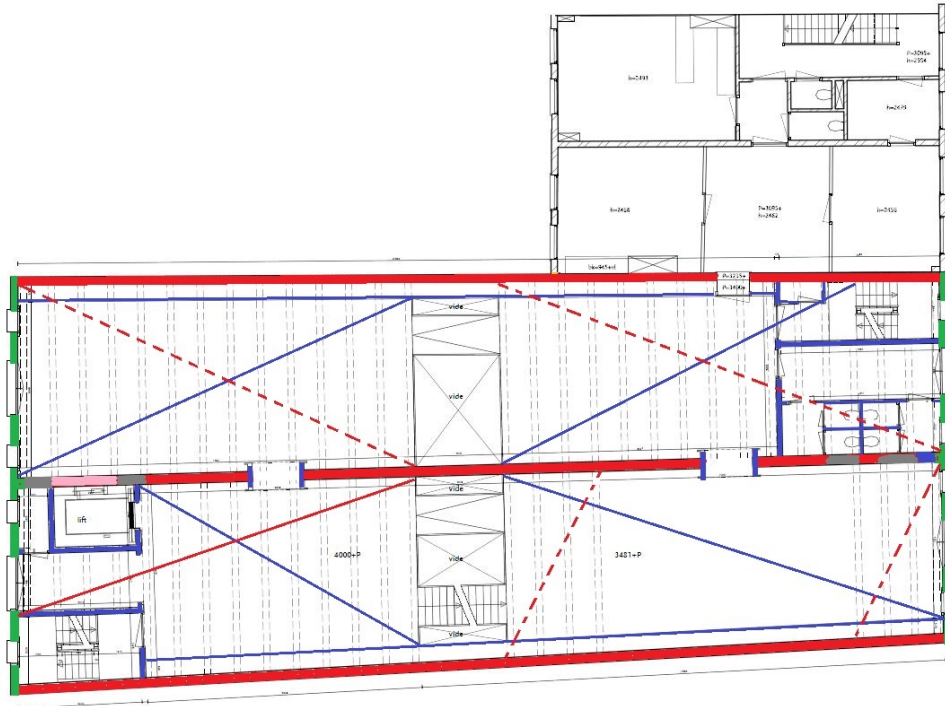
De renovatie in de jaren '90 van de 20^e eeuw betekent vooral het aanbrengen van een luchtbehandelingsinstallatie waardoor de collectie onder geconditioneerde omstandigheden kan worden tentoongesteld. Het woonhuis wordt voorzien van verlaagde systeemplafonds die de aanvullende installatie verbergt.

In 2012 besluit het museum zijn dependance aan de Voorhaven op te heffen, waardoor het gebouw komt leeg te staan.

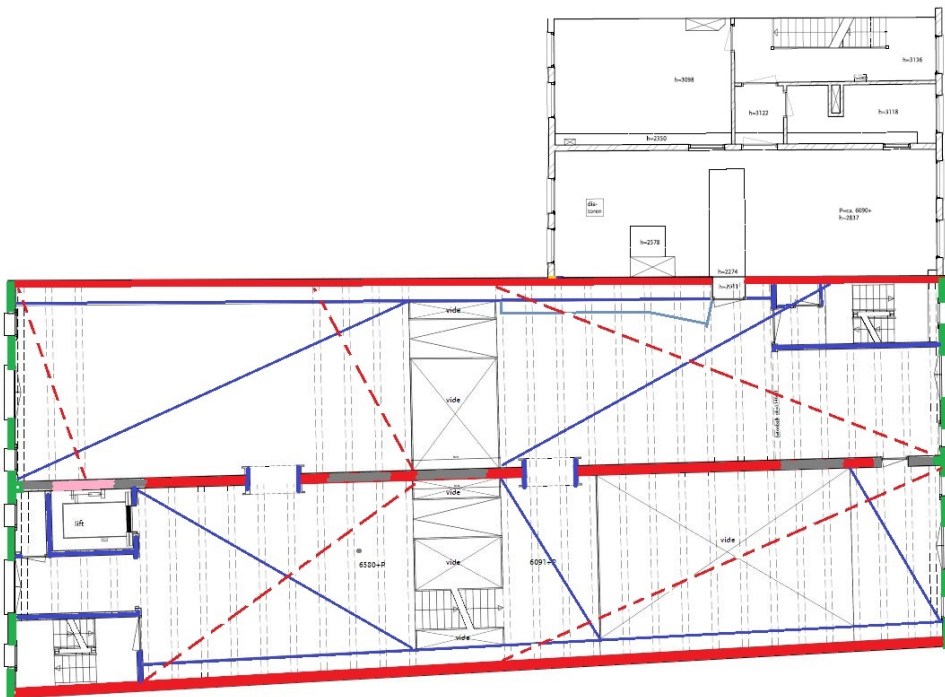
Dateringskaarten

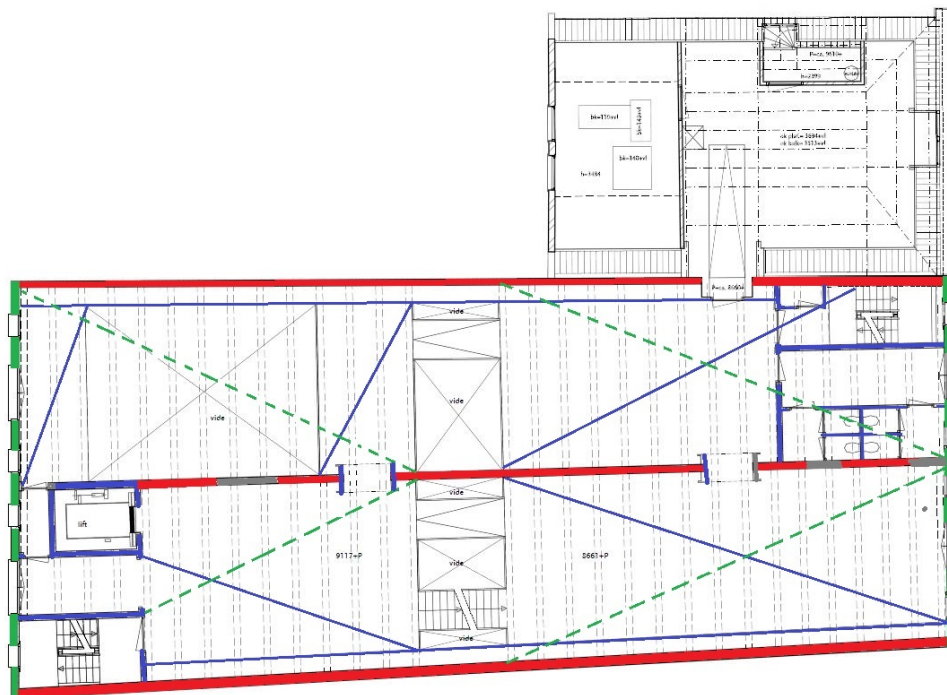
BEGANE GROND

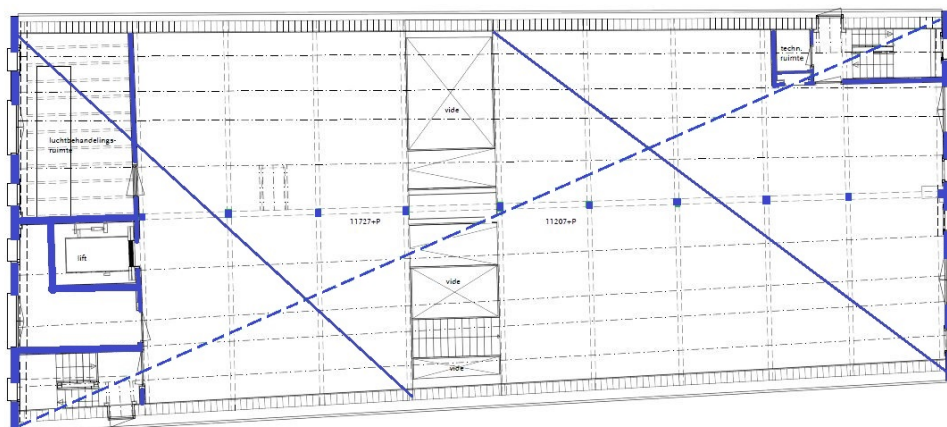
EERSTE VERDIEPING

TWEDE VERDIEPING

DERDE VERDIEPING

ZOLDERVERDIEPING

	XVIII B
	1825
	1860-1861
	XIX B-XX A
	ca. 1900
	1973
	ca. 1995
	datering van plafond, zolder of kap
in de aangegeven perioden
	datering van vloer
in de aangegeven perioden

LEGENDA DATERING

Waardenstelling en adviezen

Waardenstelling

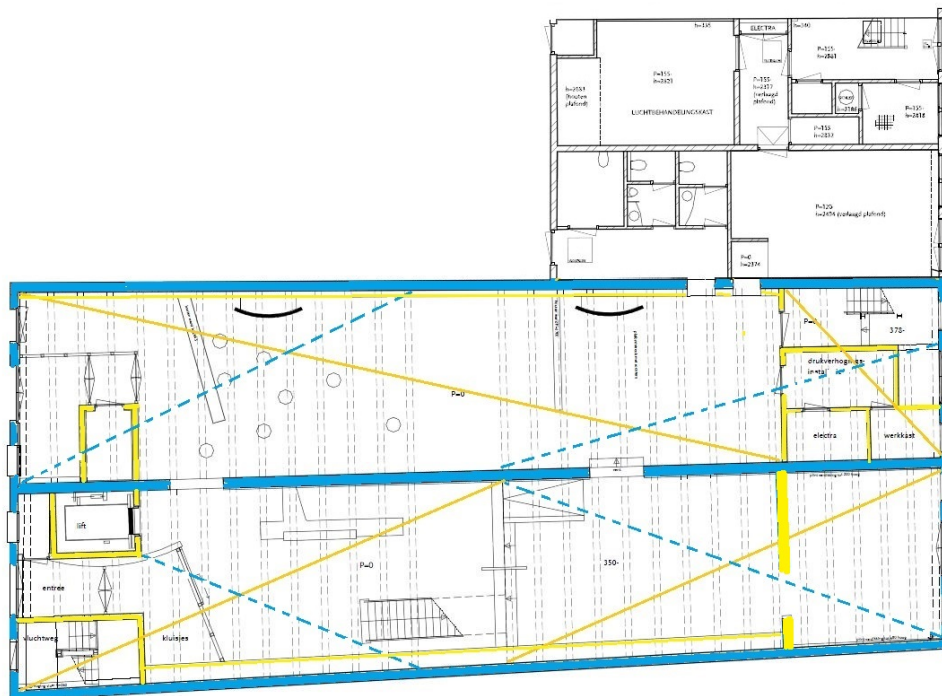
Het pand staat op de oostelijke kade van de Voorhaven niet ver van de verbindende brug naar de westelijke kade. Onder de brug bevindt zich de sluisdeur bevindt die toegang geeft tot de kolk, die het hart van Delfshaven is. Het pand bezit hoge monumentale waarden als en uniek element in de gevelwand van panden op deze kade en aan die van de Achterhaven (Piet Heynsplein).

Stedenbouwkundig bezit het pand hoge monumentale waarden omdat het de bestaande stedelijk structuur volgt en zich daaraan heeft aangepast. Als ensemble bezitten de gevelwanden, waarin de gevels van het pand zijn opgenomen monumentale waarden. Deze waarde ligt ook in de afwisseling in hoogte die op een natuurlijke wijze is ontstaan.

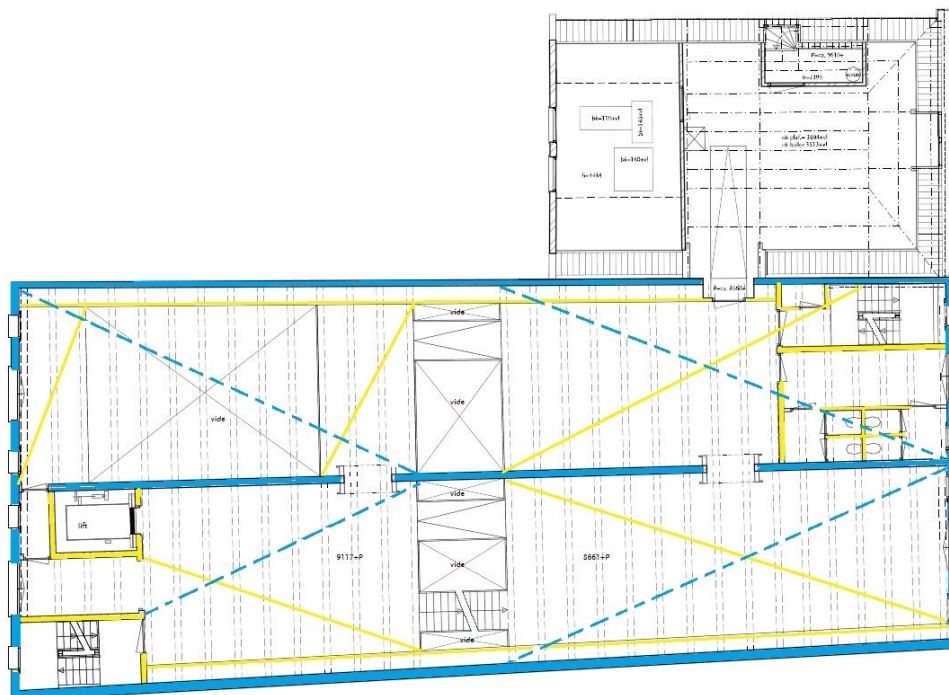
Architectonisch bezit het pand hoge monumentale waarden vanwege de vrij gave symmetrische gevelindeling langs twee vensterassen. Elke vensteras bezit de herkenbaarheid van het gebruik als pakhuis. Ook de aanwijsbare specifieke 19^e-eeuwse architectuurstroming, de "Rundbogenstil", waarin de gevelopeningen van de eerste bouwlaag aan de Voorhaven zijn vormgegeven draagt daar aan bij.

Bouwhistorisch is het pand zeer interessant en bezit positieve monumentale waarden vanwege de vele bouwsporen die zich in de tussenmuur bevinden. Het materiaalgebruik en afwerkingen dragen daar aan bij. Vanuit de gebruikshistorie bezit het pand ook monumentale waarden vanwege de zichtbaarheid van de oorspronkelijke functie die het tot in de jaren '70 van de 20^e eeuw heeft behouden.

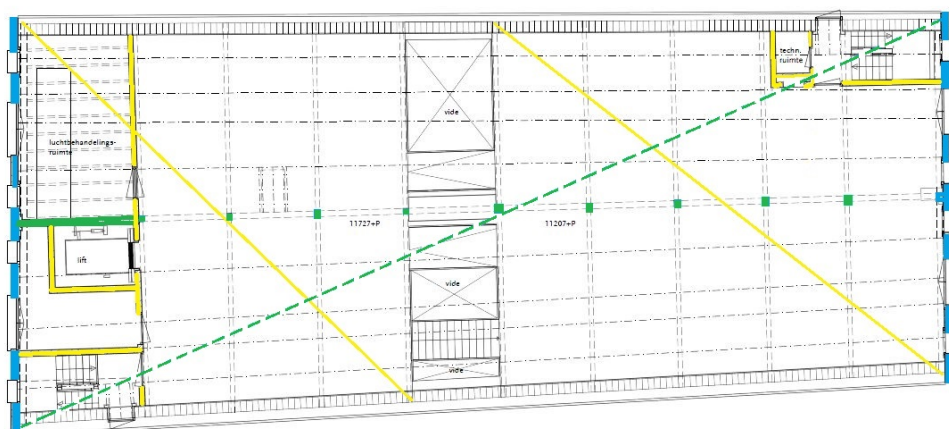
Waarderingskaarten

BEGANE GROND

DERDE VERDIEPING

ZOLDERVERDIEPING

- hoge monumentwaarden
- positieve monumentwaarden
- indifferente monumentwaarden
- monumentwaarden van vloer drie categorieën
- monumentwaarden van plafond, zolder of kap drie categorieën

LEGENDA WAARDERING

Adviezen

Het pand is volledig afgewerkt en specifiek ingericht voor het tentoonstellen van (museale) voorwerpen. Door deze afwerking vormt de muur tussen de beide beuken de enige drager van format met bouwsporen, waarin de ontwikkeling van het pakhuis kan worden afgelezen. Met de sloop van vrijstaande wanden tegen de buitenmuren gecombineerd met het verwijderen van verflagen op de tussenmuur, wordt de ontwikkeling van het pand door meer zichtbare sporen en baksteenkleuren zichtbaar verhelderd. De resultaten van het interne onderzoek bezitten nog te veel vragen die door dit aanvullende onderzoek ter plaatse beantwoord zouden kunnen worden. Het archiefonderzoek dat zich voor deze opdracht heeft beperkt tot een digitaal onderzoek kan een waardevolle aanvulling zijn. Gegevens over de uiterlijke kenmerken van het pakhuis kunnen dan gecombineerd worden met de ruimtelijke ontwikkeling van het pakhuis.

De herbestemming is een aparte uitdaging mede door het ontbreken van daglicht in het centrale gedeelte van het casco. Een gedeelte van de ingrepen die nodig zijn dit licht wel binnen te krijgen waren voorafgaand aan de in de jaren '70 uitgevoerde restauratie al aanwezig. De dichtgemetselde gevelopeningen, de aanwezige dakkapellen, maar ook de ramen in de bovenduren van de centrale pakhuisopeningen.

Voorwoord

In de rij van bebouwing aan de oostelijke zijde van de Voorhaven nabij de brug valt het gebouw met de gekoppelde topgevels op. Dit rijksmonumentale pakhuis "Dubbelde Palmboom" dat reikt tot aan het Piet Heynsplein is ten behoeve van dit rapport bezocht en verkend in opdracht van de gemeente Rotterdam. Het bij dit gebouw behorende en tegen de noordelijke zijde van het pakhuis staande pand Piet Heynsplein 9 is geen monument en wordt in dit rapport buiten beschouwing gelaten.

De gemeente Rotterdam die eigenaar is van het pand wil dit verkopen en verkent dit met Stadsherstel Historisch Rotterdam NV die veel ervaring op het gebied van behoud, beheer en onderhoud van rijksmonumentaal vastgoed bezit. Gelijktijdig met dit onderzoek verricht Stadsherstel Historisch Rotterdam onderzoek naar de mogelijkheden voor herbestemming, financiële aspecten en restauratieadviezen die samen met dit rapport tot een totaalrapport voor de mogelijke herbestemming van dit (deze) pand(en) moeten leiden.

Op 3 oktober 2013 heeft Willem Ormel het pand bezocht en opname gedaan. Het pand is alleen toegankelijk na afspraak met de eigenaar. Tijdens dit bezoek waren ook vertegenwoordigers van andere bedrijven die zijn betrokken bij het herbestemmingsonderzoek en Stichting Stadsherstel Rotterdam als beoogd eigenaar aanwezig. Medewerkers van Bureau Polderman zijn die dag gestart met de opname ten behoeve van de tekeningen voor het restauratierapport.

Het lege pand vormt geen beletsel voor de verkenning. De geplaatste voorzetwanden aan de noordelijke en de zuidelijke zijde en aanwezigheid van vides zijn wel obstakels in de verkenning, waardoor de tussenmuur, wel grotendeels geschilderd, als enige sporendrager van formaat overblijft en het niet mogelijk is om grotere verbanden te leggen.

Van het pand zijn op het internet afbeeldingen te vinden. Het Stadsarchief Rotterdam heeft online een uitgebreide fotocollectie staan. Andere online documentatie met betrekking tot ontstaan en geschiedenis van Delfshaven is vrij algemeen maar geeft wel een goed overzicht. Behalve een redengevende beschrijving is tot op heden verder geen literatuur gevonden waarin het pand staat beschreven.

Op 28 maart jl. heeft Willem Ormel het pand opnieuw bezocht voor overleg over betreffende enkele elementen uit het eerste rapport waarover discussie is ontstaan. Tijdens dat bezoek is de onduidelijkheid over de datering van de een tussenwand op de eerste bouwlaag weg genomen. Naar aanleiding van de ontstane discussie over de datering van de kapconstructie is door Bureau Polderman aanvullend onderzoek gedaan in het Stadsarchief.

Graag wil ik Bureau Polderman danken voor het gebruik van de tekeningen t.b.v. enige historische documentatie en het aanvullende onderzoek.

Apeldoorn, 29 april 2019
Willem Ormel, bouwhistoricus BNB

1. Geschiedenis

Tot en met de 18^e eeuw

In de delta van de rivieren Rijn, Maas en Schelde ligt een groot uitgestrekt veengebied, dat afgescheiden wordt van de Noordzee door de duinen op de pleistocene strandwallen. Dit veengebied bestrijkt de westelijke en noordelijke gedeelten van Nederland. Het veengebied dekt de oudere in het pleistoceen gevormde landschappen af die in oostelijk en zuidelijk Nederland nog wel zichtbaar zijn. De duinen vormen de enige bescherming van het kwetsbare veenlandschap.

Door de wisselende zeewaterspiegel staat het veenlandschap in meer of mindere mate onder water en is het gebied meer of minder toegankelijk. Veenmos heeft het vermogen veel water vast te houden en is een plantensoort die uitstekend gedijt in bijna stilstaand water. De planten groeien naar boven toe aan en sterven onder de waterspiegel af en vormen laagveen. Boven de waterspiegel wordt het hoogveen gevormd. Door de onregelmatige groei ontstaan hoogtes en laagten in het veenlandschap, waarin andere (water minnende) planten kunnen wortelen en gedijen. Als zij te hoog worden zij door de natuur zelf opgeruimd met hulp van de wind. Overtollig water wordt via de laagtes in het veenpakket afgevoerd en vormen krekken en veenriviertjes. Deze stroompjes kronkelen door het landschap. De Schie is zo'n veenrivier die vanaf de verloop in zuidelijke richting via Delft om bij Schiedam uit te monden in de Merwede.

Het gebied wordt ondanks de constante dreiging van het (zee)water en de wisselende zeespiegelhoogte al zeer lang bewoond. In het veen of op door de veenriviertjes gevormde oeverwallen. In de buurt van Vlaardingen zijn in de veenbodem archeologische vondsten van een bewoningscultuur uit de Midden Steentijd aangetroffen. Ook op de hoger gelegen oeverwallen zijn tijdens archeologisch onderzoek sporen van bewoning uit de latere perioden aangetroffen.

Vanaf de 10^e eeuw wordt het veengebied systematisch in cultuur gebracht vanuit de hogere oeverwallen. Ontwatering vindt plaats door het kronkelige verloop van de veenriviertjes te kanaliseren. De structuur van de verkaveling is aanvankelijk blokvormig (vierkante percelen) en maakt allengs plaats voor strokenverkaveling. Delft is ontstaan in de lange stroken verkaveling, waar een belangrijke weg van Utrecht naar de kust de Schie kruist. De nederzetting wordt genoemd naar een gekanaliseerd stuk rivier, "delf". De kanalisatie gaat in zuidelijke richting via de Delftse Schie tot aan Overschie en via Rotterdamse Schie verder naar Rotterdam. Het riviertje buigt bij Overschie af in westelijke richting naar Schiedam.

De nederzetting Delft groeit voorspoedig vanwege haar gunstige ligging en krijgt in 1246 als één van de eerste Hollandse steden stadsrechten. Door dit voorrecht kreeg de stad nog meer aanzien en groeide de stad op economisch terrein. De stad had één groot nadeel dat zij niet aan een doorgaande vaarroute naar zee lag, zoals Rotterdam.

De meest directe verbinding naar zee gaat via de gekanaliseerde Schie die bij Overschie afbuigt naar Rotterdam. Dit is de Delftse bestuurders een doorn in het oog. Daardoor blijft een gedeelte van de winst in Rotterdam liggen als betaalde doorvoerrechten. Delft wil een eigen directe verbinding met de zee zonder tussenkomst van Rotterdam. Rotterdam is

daar fel op tegen; zij ziet een gedeelte van de voorspoed verdwijnen. Graaf van Holland, Aelbrecht van Beieren, geeft in 1389 toestemming de door Delft gewenste vaarverbinding aan te leggen.

Of de huidige verbinding uit die tijd dateert is nog maar de vraag. Zo nu en dan dringt de zee via de gaten in de duinen in dit gebied, waardoor het verlande veenpakket gedeeltelijk wegslaat en de loop van rivieren verandert. De St. Elisabethsvloed (1421), waardoor de Biesbosch is ontstaan heeft een zeer grote invloed op het verloop van de kleine en grote rivieren. Door de overstroming is de loop van de rivier de Maas verlegd naar de monding van de Merwede. Sinds deze gebeurtenis wordt de riviermonding tussen Rotterdam en de kust Nieuwe Maas genoemd.

Na deze overstroming wordt de Delftse kanaal naar de riviermond hersteld of opnieuw aangelegd. Vanaf de aansluiting op het riviertje de Schie bij nederzetting Overschie wordt de Delfshavense Schie aangelegd die ligt gedeeltelijk langs de binnendijkse zijde van de Nieuwe Maasdijk ligt. Op het punt waar de weg door de Cools polder naar Rotterdam aansluit op deze dijk wordt aan buitendijkse zijde een ovale sluiskom aangelegd met twee afsluiters. De noordelijke afsluiter van de kom wordt aangelegd in de doorbraak van de nieuwe Maasdijk, de zuidelijke er min of meer tegenover die geflankeerd wordt door strekdammen de rivier in. Dit is de kern van het huidige Delfshaven met de kolk genoemd naar graaf Aelbrecht van Beieren

De sluiskom is een schutsluis waar schepen kunnen aanmeren, maar ook een spuisluis om overtollig binnendijks water naar zee af te voeren. Op een uit 1480 daterende kaart is de sluiskom vanaf de westelijke zijde afgebeeld die kademuren bezit die lijken te bestaan uit een hoge houten beschoeiing met palen (afb. 2). Voorbij de uitgang naar de zee wordt de vaarroute begeleidt door twee strekdammen. De poortgebouwen sluiten de kom af met een hefschuif in de overkluizing over de vaarroute; de poortgebouwen zijn uitgevoerd als dwarshuizen met zadeldaken tussen tuitgevels. Op de kade van de kom en de strekdammen is vrijstaande bebouwing afgebeeld. In de laagte tussen de dijk van de Nieuwe Maas en de oostelijke strekdam wordt het overtollige water gespuid (afb. 3).

Als gevolg van de bloeiende handel met de overzeese gebieden in VOC-verband en de groter wordende schepen wordt in de 17^e eeuw de sluiskom vergroot tot de huidige vorm en worden waarschijnlijk ook de strekdammen in de rivier verlengd en ontstaat de Achterhaven (afb. 5). In deze haven komt het gespuid water van de sluiskom via het Achterwater uit. Aan deze haven vestigt de Delftse vertegenwoordiging hun zeemagazijn van de VOC. Op de kade van de kom en de strekdammen is aaneengesloten bebouwing aanwezig. Een uit de 17^e eeuw daterende kaart geeft deze situatie weer. De aaneensloten bebouwing is op deze kaart ook aanwezig aan de zijde van de Achterhaven.

1825

De havenactiviteiten brengen ook veel ambachten en bedrijvigheid met zich mee en vragen om opslagcapaciteit. Ambachten zijn veelal aan de scheepbouw gelieerd of betreffen middelen om goederen op te slaan. Bedrijvigheid vindt vooral plaats in de vorm van jeneverstokerijen, waarvoor de benodigde specerijen direct vanuit de scheepsladingen konden worden betrokken. Opslag van aangevoerde of te verscheppen producten werd gevonden in de bouw van pakhuizen, waarvan de "Dubbelde Palmboom" er één is. Het pakhuis met de naam "Denemarken"

is in 1825 gebouwd aan de Voorhaven op de plaats van vier bebouwde percelen waarvan er twee grenzen aan de Achterhaven. De percelen bezitten een gezamenlijke erfgrens aan de achterzijde. De Kadastrale Minuut (1811-1832) geeft dit aan (afb. 6 en 7). Op het omsloten perceel zijn vier nummers aangegeven. Gezien de bouwdatum en de tijdsperiode, waarin het gebouw is ontstaan betreft het waarschijnlijk een wijziging van de reeds getekende kaart, waarbij de oorspronkelijke nummering is gehandhaafd. Aan de zijde van het Achterwater is een kleine uitstulping zichtbaar die naar alle waarschijnlijkheid een restant is van de oudere bebouwing aan die zijde. Op een 18^e-eeuwse prent (afb. 4) die het jaartal 1570 aangeeft en waarop de kerk vanuit het zuidoosten is afgebeeld, is een bouwsel van twee bouwlagen met zolder onder een zadeldak zichtbaar dat tussen lage (tuin)muren is geplaatst (afb. 4). Mogelijk is deze uitstulping het restant van dit bouwwerk.

Het pakhuis bezit twee even hoge beuken van drie bouwlagen hoog met een zolder onder parallelle zadeldaken; de beuken waren waarschijnlijk niet met elkaar verbonden. Het pand bezit houten vloeren op enkelvoudige balklagen, waarin sparingen voor verticaal transport zijn aangebracht. Tijdens de bouw verzakt het pand al. De correctie hiervan is in de tussenmuur zichtbaar (afb. 29).

1860-1861

In de jaren 1860-1861 wordt het pakhuis verbouwd en krijgt het in grote lijnen zijn huidige vorm. De naam verandert in "Dubbelde Palmboom" (afb. 9). Beide beuken bezitten dan een gelijke hoogte en de gevels in rode baksteen aan de Voor- en Achterhaven worden voorzien van een afgeknotte tuitgevel (afb. 8). De gevels sluiten met een blokvertanding aan op de tussenmuur. De tussenmuur blijkt te zijn verhoogd met dikkere bakstenen en aan de noordelijke zijde zijn nog twee inkassingen (afb. 31 en 34) t.b.v. de kapconstructie zichtbaar. De nieuwe zolderruimte is één open ruimte (afb. 42). De sluitstenen in de rondbogen van de gevel aan de Voorhaven geven de jaartallen 1860 (noord, afb. 19) en 1861 (zuid, afb. 15) aan. Het pand bezit vier doorlopende houten vloeren van west naar oost, waarin sparingen zijn aangebracht voor verticaal transport. De bestaande aanleg hoogte van de balklagen is waarschijnlijk gehandhaafd. Ondanks de verbrede fundering blijft het pakhuis aan de oostelijke zijde zakken. Het bovenste gedeelte van de tussenmuur ter hoogte van het schalmgat is gescheurd en staan de vertandingen met de oostelijke gevel open. Het westelijke gedeelte verzakt door de plaatsing op de aangelegde kade minder dan het oostelijke gedeelte dat in een verlande rivierbedding staat. Ook nu staat de oostelijke gevel op 'vlucht' (afb. 21).

1910

Rond 1910 worden veel panden gemoderniseerd, ook in Delfshaven. Het pakhuis wordt na de verbouwing in 1860-1861 nog met enige regelmaat verbouwd en aangepast. De sporen daarvan zijn zichtbaar aan weerszijden op de tussenmuur. Nieuwe openingen worden in de tussenmuur aangebracht, andere worden gesloten, scheidingsmuren worden verwijderd of weer aangebracht. Op de oude foto's zijn de diverse aanpassingen in gevel aan de Voorhaven zichtbaar. Kennelijk is de lichtinval een probleem. Dit wordt opgelost door in de bovendeuren meerruits ramen aan te brengen (afb. 10).

1973

Deze situatie blijft gehandhaafd tot aan 1972. Vooral in de naoorlogse periode waarin men de binnensteden ontvlucht treedt de verpaupering op. In het begin van de jaren '70 is een kentering zichtbaar en waarbij een

begin wordt gemaakt met de uitvoering van achterstallig onderhoud in de binnensteden en vooroorlogse wijken. Voor sommige panden is het te laat. Voor anderen, waaronder de "Dubbelde Palmboom" niet. Dit pand wordt samen met het aan het Piet Heynsplein 9 gelegen woonhuis in 1973 gerestaureerd (afb. 11) en geschikt gemaakt als dependance van het Stedelijk museum Rotterdam. Bij de restauratie worden de gevels van het pakhuis vanaf de zoldervloer grotendeels opnieuw opgemetseld. De ondiepe nissen in de noordelijke en zuidelijke gevels blijken dicht gemetselde openingen. De centraal in het pakhuis aanwezige scheef liggende vloervelden worden vlak gelegd en gedeeltelijk gedemonteerd. De ontstane hoogte verschillen worden centraal in de zuidelijke beuk opgelost met een schalmgat waarin verbindend hellingbanen liggen en trappen; deze zijn geplaatst tegen de rand van de oostelijke vloervelden. De noordelijke beuk wordt alleen voorzien van verbindende hellingbanen op plaatsen waar dit nodig is. De kapconstructie lijkt bij deze restauratie te zijn gehandhaafd. De gaafheid van deze constructie roept echter vraagtekens op. Uit aanvullend archiefonderzoek blijkt dat de constructie met een aanvullende opdracht geheel is vernieuwd naar de bestaande opbouw en houtafmetingen. Voor de nieuwe functie als museum worden verder twee noodtrappenhuizen, een lift en de nodige toiletvoorzieningen aangebracht.

1995

De renovatie in de jaren '90 van de 20^e eeuw betekent vooral het aanbrengen van een luchtbehandelingsinstallatie waardoor de collectie onder geconditioneerde omstandigheden kan worden tentoongesteld. Anderzijds wordt de routing door het museum aangepast, waardoor trappen zijn verdwenen. Het woonhuis wordt voorzien van verlaagde systeemplafonds die de aanvullende installatie verbergt. In 2012 besluit het museum zijn dependance aan de Voorhaven op te heffen waardoor het gebouw komt leeg te staan.

2. Beschrijving

Het huidige complex "de Dubbelde Palmboom" dat van ca.1980 tot aan 2013 in gebruik was bij het Historisch Museum van Rotterdam bestaat uit twee volumes; een oorspronkelijk pakhuis dat zich uitstrekt van de Voorhaven aan de westelijke zijde tot aan het Piet Heynsplein aan de oostelijke zijde. Het tweede veel kleinere volume tegen de noordelijke zijde van het pakhuis (afb. 1) werd oorspronkelijk bewoond en grenst aan het Piet Heynsplein. Dit laatste gebouw maakt geen onderdeel uit van het monument en wordt verder niet beschouwd.

Het pakhuis is gebouwd op een min of meer rechthoekige plattegrond waarvan beide eindgevels in breedte verschillen; gevel aan de Voorhaven is breder dan die aan het plein. Het gebouw bezit diverse vloeren en een zware tussenmuur, die de ruimte verdelen in twee even brede beuken van vier bouwlagen met een zolder. De zolder is afgedekt met een dubbel ongelijkzijdig zadeldak, waartussen zich een zakgoot bevindt.

2.1 Gevels

2.1.1 Westelijke gevel: Voorhaven

Gemetselde gevel in kruisverband van rode baksteen zonder plint en beëindigd met twee gekoppelde klokgevels (afb. 12). Baksteen bezit een formaat van 21,5-22,5 x 10 x 4 cm met een 10-lagenmaat van 52,5 cm. Het metselwerk is platvol gevoegd met een mortel op cementbasis. Op een enkele plaats achter recent verdwenen plaquettes is het sterk verweerde maar oorspronkelijke gesneden voegwerk zichtbaar (afb. 16). De gekoppelde topgevel is afgedekt met een overstekende halfsteens hoge rollaag waarin voor de aanzet en schouderstukken hardsteen is gebruikt. De topgevel boven de gevelopeningen van de vierde bouwlaag bezit enigszins afwijkend metsel- en voegwerk (afb. 13). De rollagen van de centrale rondboogopeningen onder de topgevels bezitten geen slijtsporen, zoals die van de lagere bouwlagen. De topgevel blijkt vanaf de naad opnieuw te zijn opgemetseld. Dit wordt bevestigd door de redengevende omschrijving die een afgeknotte topgevel aangeeft en oudere foto's die deze vorm laten zien. De parallel lopende zadeldaken zijn op een uit 1913 daterende foto zichtbaar als driehoekig besneeuwd geraakt gedeelte van de topgevel die waarschijnlijk is ontstaan doordat de sneeuw zich op die plaats in de meer geërodeerde voegen heeft kunnen hechten (afb. 8). De huidige topgevel benadrukt de indeling van het pand in twee beuken en blijkt een reconstructie van een niet-bestaande toestand.

Onder elke topgevel is een vensteras aangebracht van brede gevelopeningen, aan weerszijden geflankeerd door kleine rechthoekige openingen. De brede rondbogige openingen zijn afgedekt met een anderhalf steens hoge rollaag. De onderzijde van de opening is afgewerkt met een houten lekdorpel en sluit aan op het achterliggende vloerniveau. Achter de openingen zijn dubbele opgeklampte deuren aangebracht. De deurvleugels zijn verticaal ook gedeeld. De kleine rechthoekige openingen zijn afgedekt met een anderhalf steens hoge strekse boog en voorzien van een hardsteen gefrijnde lekdorpel. Achter deze openingen zijn vensters geplaatst met 4-ruits naar binnen draaiende ramen. In de topgevel wordt de vensteras gecompleteerd door een uitstekende hijsbalk met daarboven een oculus. Het oculus is geheel afgeplaat en voorzien van een lamelrooster. Op een oudere foto is in het oculus een 4-ruits venster aanwezig. De rechter hijsbalk blijkt een reconstructie te zijn van de linker, waarschijnlijk op deze plaats wel op basis van aanwezige sporen. Op het maaiveldniveau wordt de middenopening geflankeerd door een smallere maar wel identieke deuropening en een vensteropening (afb. 14 en 17). In

de dagkanten van de deuropeningen zijn hardstenen pilasters geplaatst met Toscaans kapiteel. De pilasters ondersteunen de rondbogige anderhalf steens hoge rollaag. In de brede openingen is een hardstenen sluitsteen met inscriptie aangebracht. De noordelijke vermeldt het jaartal 1860 (afb. 19) en de zuidelijke het jaartal 1861 (afb. 15): de jaren waarin deze gevel is gebouwd. In de deuropeningen is een als hoofdgestel uitgevoerde tussendorpel aangebracht met halfrond bovenlicht dat is voorzien van een radiale roedenverdeling. Onder de tussendorpel bevinden zich opgeklampte deuren, waarvan de vleugels niet zijn gedeeld. Voor het bovenlicht is een traliewerk aangebracht. In de vensteropeningen zijn ramen met een halfronde beëindiging en rechthoekige roedenverdeling aangebracht, overgaand in radiale. Voor deze ramen zijn gesmede diefijzers aangebracht. In de borstwering van één vensters is een afwijkende rode steen zichtbaar. Op deze plaats bevond zich een smalle deuropening. Deze deuropening(en) blijken op de oude foto's nog al een van plaats te wisselen. Ook is in deze borstwering een memoriesteen geplaatst, herinnerend aan enkele overstromingen in 1776 en 1825 (afb. 18). De memoriesteen blijkt gezien de jaartallen afkomstig uit een voorganger van het huidige pakhuis.

2.1.2 Zuidelijke gevel

Deze gevel is gedeeltelijk zichtbaar door de tegen deze zijde aanwezig belendingen. De gevel is gemetseld in kruisverband van gele baksteen, waarvan het formaat kan niet worden opgenomen. De aanwezige baksteen lijkt op ijsselsteen, een baksteensoort die in de regio algemeen voorkomt en waarvan bekend is dat het formaat nauwelijks wijzigt in de tijd. De gevel wordt aan de bovenzijde beëindigd met een lijst, waarachter zich de goot bevindt. Boven de goot sluit het dakschild aan dat belegd is met gesmoorde oude Hollandse pannen. Op oudere foto's met lagere belendingen zijn ondiepe nissen met een getoogde bovenzijde zichtbaar en op de plaats van deze nissen openingen met 4-ruits vensters. Deze openingen zijn tijdens de in de jaren '70 van de 20^e eeuw uitgevoerde restauratie dicht gemetseld.

2.1.3 Oostelijke gevel: Piet Heynsplein

Gemetselde gevel in kruisverband van rode baksteen zonder plint en beëindigd met twee gekoppelde klokgevels, die vrijwel identiek is aan de gevel van de Voorhaven (afb. 20 en 21). Het op vlucht staan van deze gevel wordt waarschijnlijk veroorzaakt door de ongelijkmatige verzakking van deze gevel ten opzichte van de gevel aan de Voorhaven. Baksteen bezit een formaat van 22 x 10,5 x 4,3 cm met een 10-lagenmaat van 52,5 cm. De gekoppelde topgevel is afgedekt met een overstekende halfsteens hoge rollaag waarin voor de aanzet en schouderstukken hardsteen is gebruikt. Boven de vensteropeningen van de zolder is enigszins afwijkend metselwerk zichtbaar. Ook deze topgevel is opnieuw opgemetseld en is gezien de oudere foto's ook gereconstrueerd naar een niet bestaande toestand.

Onder elke topgevel is een vensteras aangebracht van brede gevelopeningen, aan weerszijden geflankeerde door kleine rechthoekige gevelopeningen. De brede openingen zijn afgedekt met een anderhalf steens hoge rondbogige rollaag. De onderzijde van de opening is afgewerkt met een hardstenen lekdorpel en sluit aan op het achterliggende vloerniveau. Achter de openingen zijn dubbele opgeklampte deuren aangebracht. De deurvleugels zijn verticaal ook gedeeld. De kleine rechthoekige openingen zijn afgedekt met een anderhalf steens hoge strekse boog. De openingen bezitten 4-ruits vensters die zijn geplaatst op een gefrijnde hardstenen lekdorpel. De vensters

bezitten naar binnen draaiende ramen. Gezien de schilderrand op de dagkant van de bakstenen waren de ramen in smalle kozijnen geplaatst (afb. 22). Op het maaiveldniveau wordt de middenopening geflankeerd door twee vensteropeningen met een 6-ruits schuifvenster. De rondbogige beëindiging in rode baksteen bezit een afgeknotte parabolische bovenrand (afb. 23). In de deuropeningen is een als hoofdgestel uitgevoerde tussendorpel aangebracht met halfrond bovenlicht dat is voorzien van een radiale roedenverdeling. Onder de tussendorpel bevinden zich opgeklampte deuren, waarvan de vleugels niet zijn gedeeld. In de dagkanten van de deuropeningen zijn aan weerszijden hardstenen elementen aangebracht van ca. 1 m1 hoog, waarin een sponning is aangebracht (afb. 24). In de sponningen worden planken gestapeld, die samen de het deurvlak en de gevulde ruimte ertussen als hoogwater kering dienen. De planken alleen zouden aan deze zijde ook gebruikt kunnen worden bij geopende deuren om rollende goederen tegen te houden of dieren op straat te weren. In de vensteropeningen zijn voor de schuifvensters gesmede diefijzers aangebracht.

2.1.4 Noordelijke zijgevel

Deze gevel is gedeeltelijk zichtbaar door de tegen deze zijde aanwezige belendingen. De gevel is gemetseld in kruisverband van gele baksteen en is iets terugliggend gevoegd en voorzien van een dagstreep. De gevel wordt aan de bovenzijde beëindigd met een lijst, waarachter zich de goot bevindt. Boven de goot sluit het dakschild aan dat belegd is met gesmoorde oude Hollandse pannen. In deze gevel zijn dezelfde ondiepe nissen met een getoogde bovenzijde zichtbaar als in de zuidelijke gevel, nu vanaf de tweede bouwlaag (afb. 25). Deze openingen zijn tijdens de in de jaren '70 van de 20^e eeuw uitgevoerde restauratie dicht gemetseld. De restauratie lijkt zover te zijn gegaan dat zelfs de voormalige dagkanten van de gevelopeningen van de vierde bouwlaag opnieuw zijn gemetseld.

2.2 Binnenruimten

Het pakhuis is tweebeukig en bezit vier bouwlagen en een zolder. De bouwlagen ruimten zijn vrijwel niet ingedeeld en worden alleen onderbroken door vides op diverse plaatsen over de gehele beukbreedte. De centrale vide over alle bouwlagen scheidt de ruimte in een oostelijk en een westelijk gedeelte. Van het oostelijke gedeelte liggen de vloeren ca. 35 cm lager dan die in het westelijke gedeelte. In de vide van de zuidelijke beuk is het hoofdtrappenhuis, gecombineerd met hellingbanen aangebracht.

De vrijwel geheel in schoonmetselwerk uitgevoerde tussenmuur is vanaf de tweede bouwlaag geschilderd en tegen de onderzijde van de balken zijn kanalen t.b.v. de installatie aangebracht waardoor de interpretatie van de duidelijk aanwezige sporen lastiger wordt. De binnenzijde van de noordelijke en de zuidelijke gevel zijn tot aan de zoldervloer voorzien van een moderne voorzetwand, waardoor van de gevels geen gegevens zijn op te nemen. De houten vloeren worden gevormd door de zichtbare enkelvoudige balklaag, samengesteld uit grenenhouten balken met een afmeting van 22 x 33,5 cm en een h.o.h. afstand van 1,05 m1. Tussen de balken zijn dunne geschilderde plafondplaten aangebracht zonder plintlatten die het oorspronkelijke vloerbeschoot aan het zicht onttrekken. Op vloerbeschoot ligt een zwevend vloerpakket van ca. 8 cm. De vloer is afgewerkt met brede delen van western red cedar, werkende breedte 26 cm, en vernageld met gesmede spijkers. Door deze vloeropbouw zijn de onderdeuren van de centraal in de vensterassen geplaatste brede openingen in de oostelijke en westelijke wand niet meer beweegbaar.

In de zijkanten van de balken langs de vide zijn rechthoekige sparingen aanwezig (afb. 31); in enkele van deze sparingen zijn dwarsbalken geplaatst die de verbindende hellingbaan tussen de oostelijke en de westelijke vloervelden dragen. Deze hellingbaan is waarschijnlijk een restant van een hellend vloerveld tussen het oostelijke en westelijke vloerveld. In de vide op de tweede bouwlaag van de noordelijke beuk is een modern beglaasd raamwerk gehangen.

Op de binnenzijde van openingen de westelijke en oostelijke gevel is een randwerk van delen aangebracht die met draadeinden en moeren aan de gevel zijn bevestigd. Aan deze omranding zijn de deuren afgehangen met gehengen en duimen. De 4-ruits ramen zijn met scharnieren op de hardstenen lekdorpels bevestigd. Uit de aanwezige schilderrand in de dagkantopeningen van de ramen blijkt dat de oorspronkelijke constructie anders was geplaatst. De huidige constructie is een gevolg van de in de jaren '70 uitgevoerde restauratie. In de afgescheiden ruimten tegen de westelijke gevel van de zuidelijke beuk zijn een lift en een (vlucht) trappenhuis geplaatst. In de afgescheiden ruimtes tegen de oostelijke gevel van de noordelijke beuk zijn een vluchttrappenhuis, toiletgroepen en installatie ondergebracht. Beide trappenhuisen zijn voorzien van een gegalvaniseerde stalen bordestrap. De treden en de tussenbordessen zijn voorzien van roostervloeren. De hoofdbordessen zijn betegeld met bruine d.h.g. tegels en voorzien van een plinttegels.

2.2.1 Eerste bouwlaag

De vloer van de zuidelijke beuk en het westelijke gedeelte van de noordelijke beuk zijn afgewerkt met een bestrating in halfsteens verband. Het niveauverschil in de zuidelijke beuk wordt overbrugd met gemetselde treden, gecombineerd met een smalle hellingbaan (afb. 29). De overige vloeren in de noordelijke beuk zijn moderne betonnen vloeren met een geschilderde afwerking. Het verlaagde vloerveld in de afgescheiden ruimte aan de oostelijke zijde van de zuidelijke beuk bezit een afwerking van houten delen van western red cedar, werkende breedte 26 cm, en vernageld met gesmede spijkers. De tussenmuur blijkt te zijn samengesteld met moderne bakstenen van het fabricaat "SK...NOB" (afb. 27). Voor de deuren in de oostelijke wand is een demontabel vloergedeelte aangebracht om de deuren te kunnen openen (afb. 26). Deze vloer is als zwevende vloer op de oudere ondervloer aangebracht.

De tussenmuur gemetseld in kruisverband van gele baksteen met een formaat van 16-16,5 x 7,5-8 x 3,5-3,7 cm en een 10 lagenmaat van 47,7 cm. Deze muur is één geheel zonder verticale naden van de westelijke naar de oostelijke gevel en dateert waarschijnlijk uit 1826, het bouwjaar van het eerste pakhuis. In de zuidelijke zijde van de tussenmuur is een laag met schaalstenen en klampstenen zichtbaar die duiden op herbouw en/of correctie van het onderliggende verzakte metselwerk (afb. 29). De plintzone van de muur is aan de zuidelijke zijde verdikt met één kop (7,5-8 cm). De verdikking loopt helemaal door tot aan de oostelijke gevel; ze verloopt vloeiend met de vloerverlaging mee. Deze verdikking die mogelijk de bovenste versnijding van eenzijdige fundering langs de perceelsgrens is, is ook zichtbaar in het uiterste oostelijke gedeelte langs de zuidelijke gevel. In deze muur zijn op de eerste bouwlaag twee openingen met rondboog aanwezig (afb. 30). De dagkanten hiervan zijn gemetseld als steens hoge rollaag van grauwe baksteen met een formaat van 21,5-22,5 x 10,5 x 4,5-5 cm dat overeenkomt met het baksteenformaat van de oostelijke en westelijke gevel en is te dateren op 1860. Aan de noordelijke zijde is het onderste gedeelte van het metselwerk opnieuw gevoegd. De afwijkende 10-lagenmaat van 48,5 cm geeft aan dat dit gedeelte opnieuw is ingeboet. De omranding op de oostelijke wand van de zuidelijke beuk is

als belegstuk uitgevoerd; het schuivende onderraam staat op de hardstenen onderdorpel die aan de binnenzijde uitsteekt.

2.2.2 Tweede bouwlaag

Veel sporen die aan de zuidelijke zijde van de tussenmuur zichtbaar zijn corresponderen met die op de noordelijke zijde. Op deze bouwlaag is dit niet geheel te controleren vanwege de geheel afgewerkte wand in de toiletruimten.

Centraal boven het oostelijke vloerveld is een tweede vide aanwezig, die het bovenliggende vloerveld in twee gedeelten scheidt. Het metselwerk lijkt op het vloerniveau van de volgende bouwlaag een versnijding te bezitten die echter door hakken en aanhelen zeer onregelmatig is. In deze lijken de dichtgezette openingen van een aantal balken aanwezig te zijn. De zich in dezelfde laag bevindende ingemetselde balk behoort hier ook bij (afb. 33). Op de balk zijn afwisselend metselwerkvlakken aanwezig als schoonwerk en als vuil werk. Het vuile werk zijn aanhelingen die zich onder zich onder de balkopleggingen bevinden; deze zijn aangebracht om de vloeren in het scheef verzakte pakhuis te corrigeren. Dit is waarschijnlijk in 1860 gebeurd, omdat de vloer aansluit bij de onderzijde van de centrale gevelopening. Het metselwerk onder deze balk met stroomlagen is een in meer fasen dicht gezette opening. De meest rechter blokvertanding sluit aan op het metselwerk van de oostelijke gevel.

Aan de noordelijke zijde is aan weerszijden van de verankering van de lift twee dichtzettingen zichtbaar. De linker dagkant van de meest rechtse bezit drieklezoren in de koppenlaag, een oplossing die dateert uit de 17^e en 18^e eeuw (afb. 32). Dit zelfde komt op de bouwlaag erboven ook voor. Mogelijk is dit metselwerk nog een restant van het casco dat is afgebroken ten behoeve van het pakhuis Denemarken.

2.2.3 Derde bouwlaag

Veel sporen die aan de noordelijke zijde van de tussenmuur zichtbaar zijn corresponderen met die op de zuidelijke zijde. Centraal boven het westelijke vloerveld van de noordelijke beuk is een tweede vide aanwezig, die het bovenliggende vloerveld in twee gedeelten scheidt.

De herstellingen, beschadigingen in de onderrand van het pleisterwerk en de aanwezigheid van een balkrestant aan de noordelijke zijde van de muur ter hoogte van plafond wijzen op een oorspronkelijk ononderbroken vloerveld. Op deze hoogte is ook de rollaag van klampstenen zichtbaar die een versnijding aangeeft tussen deze bouwlaag en de vierde.

Naast de twee huidige doorgangen zijn nog drie dichtgezette openingen aanwezig die corresponderen met de dichtzetting aan de zuidelijke zijde. De meest westelijke opening bezit aan deze zijde een rechthoekige onregelmatige vorm; de eventuele lateioplegging bevindt zich achter de installatiekoker. De opening is aan de andere zijde ingehakt. De tweede dichtzetting bezit een afmeting van 1,8 x 1,8 m². In de vide aan de zuidelijke zijde is boven deze voormalige opening is een lateioplegging herkenbaar aan weerszijden van 6 cm en een lateihoogte van 26 cm (afb. 35). De kleine opleglengte suggereert een haaks aansluitende steens dikke muur in de dagkanten van de dichtzetting. In de onderrand van de dichtzetting zijn de uitsparingen voor drie balkopleggingen op verschillende hoogten zichtbaar (afb. 34). Waarschijnlijk liep de balklaag met (hellend) beschot aanvankelijk door en zijn de balken in de huidige vide in een volgende fase pas vervangen door de haaks op de balklaag liggende balken met het hellende vloerbeschot. Aan het oostelijke uiteinde van de wand is een blokvertanding zichtbaar, waar de oudere tussen muur aansluit op de jongere gevel. De derde doorgang aan het oostelijke uiteinde bezit een modern kozijn. In de dagkanten zijn kleine

horizontaal verlopende sparingen aanwezig. In deze sparingen waren klossen opgenomen t.b.v. een dagkantbetimmering.

Aan de noordelijke zijde is onder de balklaag van de vierde bouwlaag een rollaag ter breedte van een balk aanwezig. Uit de belijning van de vloerrand en het verloop van de lintvoegen kan dit element geïnterpreteerd worden als balkoplegging. Het feit dat er maar één betekent een andere (dragende) functie. Hieruit kan echter geen datering worden afgeleid.

2.2.4 Vierde bouwlaag

De zuidelijke zijde van de tussenmuur bezit op deze bouwlaag diverse sporen, die corresponderen met die op de noordelijke zijde. Op deze bouwlaag is dit niet geheel te controleren vanwege de geheel afgewerkte wand in de toiletruimten.

Aan de zuidelijke zijde zijn naast de twee doorgangen twee dichtgezette openingen aanwezig. De eerste opening bezit een afmeting van 1,8 x 1,8 m². Boven deze opening was een latei aanwezig met een hoogte van 26 cm en een oplegging aan weerszijden van 18 cm (afb. 37). De opening bezit aan weerszijden ondiep weg gehakt metselwerk (afb. 38). Deze ondiepe nissen zijn mogelijk bedoeld om gemetselde dwarsmuren te kunnen aansluiten. De linker dagkant verloopt niet helemaal verticaal, maar bezit een verspringing. Mogelijk is de linker zijde de dagkanten van een oudere opening, waarvan de aanzet van de strekse boog herkenbaar lijkt. Aan de zuidelijke zijde is tegen de buitenmuur van de liftschacht een gedeelte van een derde inkassing zichtbaar met een lateiuitsparing. Aan de noordelijke zijde is de eerste dichtzetting zichtbaar tussen twee gepleisterde vlakken. De dichtzetting van de tweede dichtzetting is niet zichtbaar, omdat de muur die deel uit maakt van de liftschacht vanaf deze bouwlaag geheel nieuw gemetseld is.

Het ruw gepleisterde oppervlak aan de rechterzijde van de vide blijkt een scheur (afb. 35) die doorloopt tot aan de zoldervloer en is ontstaan op een zwakpunt in de tussenmuur door de verzakking van het oostelijke gedeelte. Het pleisterwerk verbergt mogelijk een dwarsmuur die oorspronkelijk een scheiding vormde tussen het hogere westelijke gedeelte en het lagere oostelijke gedeelte. Rechts van deze scheur lijkt het bovenste gedeelte in een grotere baksteen te zijn gemetseld (afb. 39). Waarschijnlijk gaat het om een gedeeltelijke verhoging van de tussenmuur. Aan de andere zijde is de verhoging ook zichtbaar; op de grens zijn twee inkassingen zichtbaar (afb. 40), waaruit de balken zijn verdwenen die mogelijk bij een lager kapconstructie behoorden.

Boven de rechter doorgang naar de noordelijke beuk is een korte rollaag aanwezig (afb. 41). Deze rollaag correspondeert met de voet van de standvink in de kapconstructie. Nabij de rand van het oostelijke vloerveld is de onderbroken versnijding in het metselwerk zichtbaar. De door de verzakking scheef liggende vloer is waarschijnlijk tijdens de restauratie vanaf de oostelijke gevel horizontaal gelegd. In het oostelijke gedeelte van de zuidelijke zijde is de tweede dichtzetting zichtbaar die in gedeelten blijkt te zijn dicht gezet. Aan het oostelijke uiteinde van de wand is een blokvertanding zichtbaar, waar de oudere tussen muur aansluit op de jongere gevel.

Aan het westelijke uiteinde van de noordelijke zijde blijkt een derde doorgang aanwezig te zijn die een modern kozijn bezit. In de dagkanten zijn kleine horizontaal verlopende sparingen aanwezig. In deze sparingen waren klossen opgenomen t.b.v. een dagkantbetimmering.

2.2.5 Zolder

De zolderruimte over beide beuken wordt bepaald door de houtconstructie van negen jukken, waarop twee ongelijkzijdige A-spanten zijn geplaatst (afb. 42). Het juk bestaat uit twee stijlen, elk met een korbeel en een blokkeel en een dekbalk, ondersteund door standvinken met een sleutelstuk (afb. 43). Tussen de dekbalk en de muurplaat is een extra regel (been) aangebracht. Over de uiteinden en het midden van de dekbalken zijn flieringen geplaatst. De middelste draagt de zakgoot. De jukken zijn langs de dakvlakken naar weerszijden voorzien van windschoren. Telmerken zijn niet aangetroffen. Op de dekbalk van de westelijke juk zijn de hijsbalken een oplegklos aangebracht. Aan de oostelijke zijde liggen de hijsbalken direct op de dekbalk en een achter de gevel aanwezige ligger. De hijsbalken is met twee verticale ijzeren staven aan het spant verankerd. Uit archiefonderzoek blijkt dat deze zeer gave houtconstructie is aangebracht als extra opdracht tijdens de restauratie van het pakhuis in 1973, waarbij de vorm en houtafmetingen nauwkeuring zijn overgenomen. Tussen het eerste spant en de westelijke wand is een vlieringvloer aangebracht. De ruimte hieronder in de noordelijke beuk is ingericht als installatieruimte. De vloer is samengesteld uit een enkelvoudige balklaag met delen zonder messing en groef. Over dit beschot is een laag hardboard aangebracht. In de vluchttrappenhuizen is op de gemetselde borstwering een eenvoudige dakkapel met een platte afdekking aangebracht. Deze dakkapellen achter de gemetselde topgevels zijn vanaf de straat nauwelijks zichtbaar.

3. Literatuurlijst

boeken

Arends, G.J.; Sluizen en stuwen, Bouwtechniek in Nederland 5; Delft 1994

Hohestelle, J.; De steenbakkerij in de Nederlanden tot omstreeks 1560; Assen 1961

Hunen, M. van (red.)e.a.; Historisch metselwerk, instandhouding, herstel en conservering; Zwolle 2012

Stenvert, R.; Kerkkappen in Nederland 1800-1970;Zwolle 2013

internet

www.cultureelerfgoed.nl; beeldbank en monumentenregister

www.gemeentearchief.rotterdam.nl/beeldbank; historische foto's uit de gemeente Rotterdam

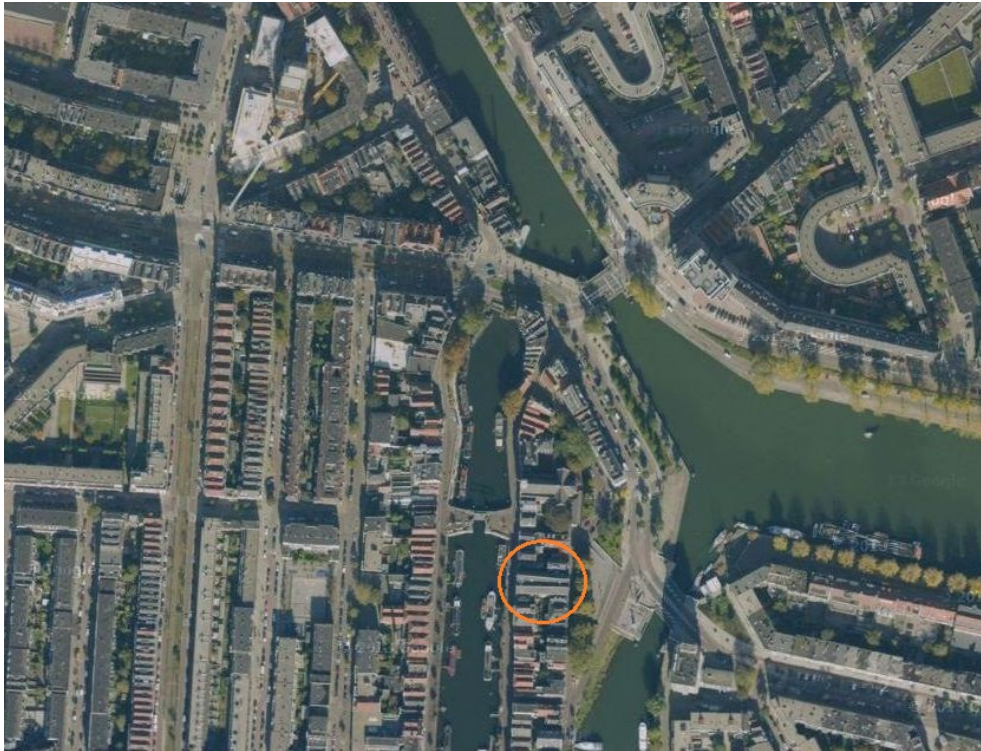
www.google.nl; luchtfoto's en kaarten recent

www.jgsmits.home.xs4all.nl/delfshaven; geschiedenis van Delfshaven

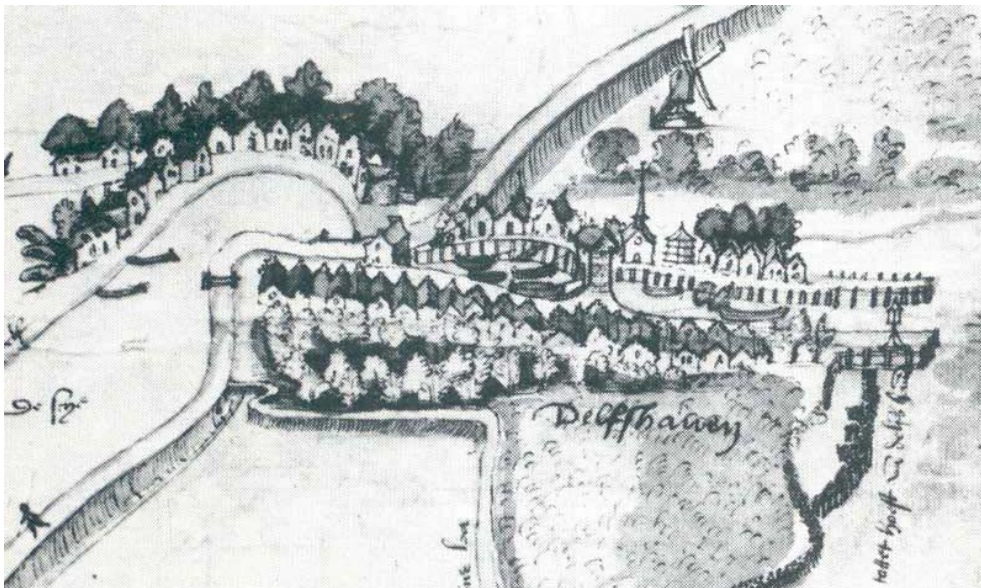
www.stadsmuseumrotterdam.nl historische afbeeldingen uit Rotterdam e.o.

www.watwaswaar.nl; historisch kaartmateriaal

4. Afbeeldingen:

Afb. 1: Centraal op de luchtfoto de Aelbrechtskolk, de kern van Delfshaven, ten zuiden daarvan de Voorhaven en ten oosten de Achterhaven met het Piet Heynsplein. Vanaf de bovenrand van de foto diagonaal loopt de Delfshavense Schie, overlopend aan de andere zijde van de brug in de Coolhaven. In de cirkel het pakhuis "Dubbelde Palmboom".

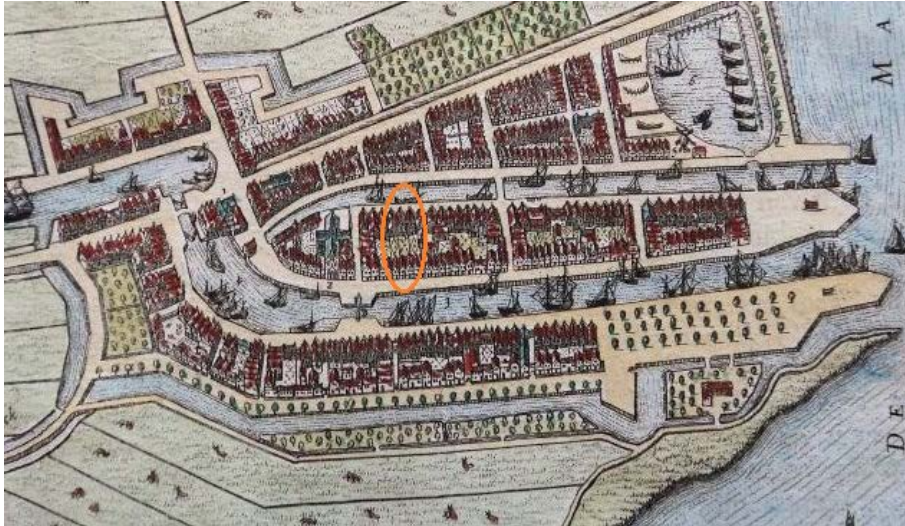
Afb. 2: De kolk in 1480 met de strekdammen in de Nieuwe Maas; het noorden bevindt zich links. Links is het uiteinde van de Delfshavense Schie zichtbaar langs de dijk van de Nieuwe Maas. Aan weerszijden van de kolk is een waterpoort aangegeven. De kapel is aan de zuidelijke zijde van de zuidelijke poort aangegeven tussen de vrijstaande bebouwing.

Afb. 3: Delfshaven bij een aanval door de Spanjaarden vanuit het noorden in 1570. Tussen de beide waterpoorten bevindt zich de kolk. De kapel (kerk) staat achter de zuidelijke waterpoort tussen de aaneengesloten bebouwing. De doorlopende rij bebouwing geeft aan dat het perceel mogelijk is bebouwd.

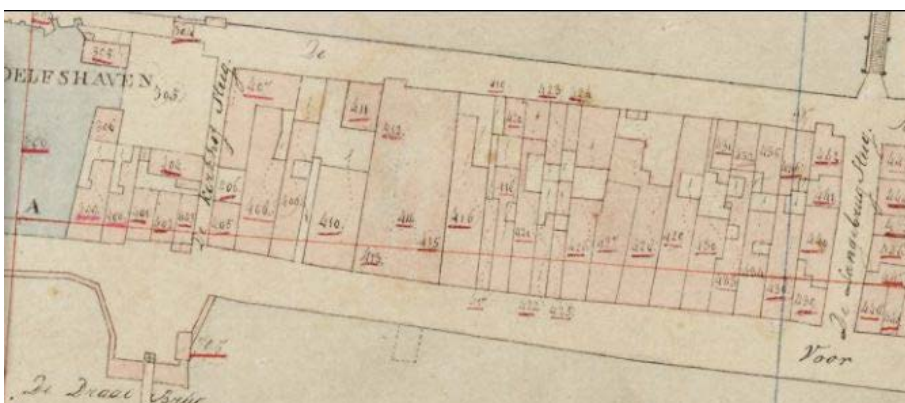
Afb. 4: Delfshaven in 1570 vanaf de Achterhaven. De oostelijke zijde van de kapel (kerk is afgebeeld). Op de voorgrond een gebouw dat mogelijk bij bouw van het pakhuis is afgebroken.

Afb. 5: Ingekleurde kaart van Blaeu uit 1649; het noorden bevindt zich links. Vanaf links het uiteinde van de Delfshavense Schie, de kolk en met de Voor- en Achterhaven. De waterpoorten aan weerszijden van de kolk hebben plaats gemaakt over niet overkluisde kanalen. De kerk staat nu aan de vergrote kolk. De bebouwing op de kades van de Voor- en Achterhaven is aaneengesloten afgebeeld.

Afb. 6: Uitsnede uit de kadasterkaart 1811-1832; het noorden bevindt zich links. Geheel Links het uiteinde van de Delfshavense Schie met de doorvaart naar de kolk en in het midden naar de Voorhaven. Boven de Voorhaven de Achterhaven.

Afb. 7: Detail van de Kadasterkaart, waarop één perceel met vier nummer is aangegeven. De uitstulping in de oostelijke gevel is mogelijk het restant van bebouwing zie afb. 4.

Afb. 8: Pakhuis "Dubbelde palmboom" in 1913 vanuit het noordwesten gezien. Ook de gevel aan het Piet Heynsplein (Achterhaven) heeft dezelfde gevelvorm. In de zijgevel zijn op regelmatige afstanden gevelopeningen zichtbaar. Op de dakvoet zijn kapellen geplaatst.

Afb. 9: Winters aanzicht oostelijke gevelwand Voorhaven in 1913 met pakhuys "Dubbelde Palmboom". De gedeeltelijk besneeuwde afgeknotte tuitgevel laat het achterliggende zadeldak met zakgoot zien.

Afb. 10: Pakhuis in 1928 met de afgeknotte tuitgevel. Boven de rechter vensteras ontbreekt de hijsbalk. Ook het oculus is niet aanwezig. Bij na alle bovendeuren van de openingen in de centrale vensteras bezitten 4-ruits ramen.

Afb. 11: Restauratie in 1973 van de "Dubbelde Palmboom" in volle gang. Tussen de steigers door is de gewijzigde topgevel zichtbaar als een gekoppelde klokgevel.

Afb. 12: Het pakhuis vanaf de westelijke zijde van de Voorhaven.

Afb. 13: Centrale vensteras in het noordelijke gedeelte van de gevel. De twee onderste rondbogen zijn afgerond gesleten door het hijswerk en slaan van touwen.

Afb. 14: Zuidelijk gedeelte van de gevel aan de Voorhaven met de twee poorten. De smalle poort is tijdens de restauratie aangebracht, ook met hardstenen pilaren en een naar buiten draaiende deur.

Afb. 15: Sluitsteen, waarin vaag een landschapje met twee palmbomen, de naam "Dubbelde Palmboom" en 1861, zijn te ontcijferen.

Afb. 16: Gevelmetselwerk tussen twee pilaren met twee lagen oorspronkelijk voegwerk.

Afb. 17: Gevel voorhaven met de noordelijke poort met de sluitsteen 1861. De smalle poort is tijdens de restauratie aangebracht, ook met hardstenen pilaren en een naar buiten draaiende deur.

Afb. 18: Onder het venster is een memoriesteen aangebracht waarop extreem hoge waterstanden staan aangegeven, die van 1825 en 1776.

Afb. 19: Sluitsteen, waarin een landschapje met twee palmbomen, de naam "Dubbelde Palmboom" en het jaartal 1860 is te lezen.

Afb. 20: Zuidelijk gedeelte van de oostelijke gevel.

Afb. 21: De naar voren hellende oostelijke gevel. De verticale naad staat open.

Afb. 22: Dagkant van een 4-rruits raam, waarin de schilderlijn zichtbaar is.

Afb. 23: bovenlicht van de centrale poort met radiale roedenverdeling en dito diefijzers. De rondboog wordt beëindigd met een parabolisch verlopende rollaag.

Afb. 24: Hardstenen aanrijsteen met sponning t.b.v. waterkering.

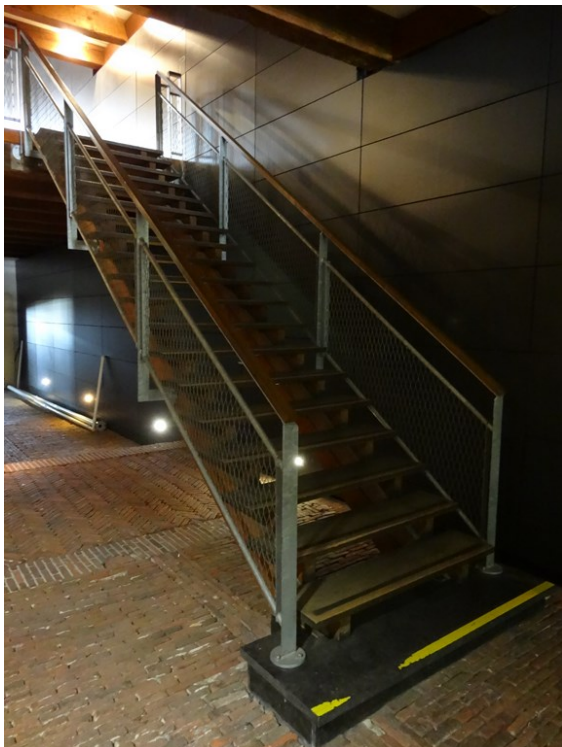
Afb. 25: Noordelijke zijgevel vanuit het bij het pakhuis behorende dubbele woonhuis

Afb. 26: Binnenzijde entree Piet Heynsplein.

Afb. 27: Afgehakt pleisterwerk met modern metselwerk in halfsteens verband in de tussenmuur van de zuidelijke beuk.

Afb. 28: Moderne trap op keepbomen naar de tweede bouwlaag. Op de vloer bestrating van klinkers. Naast de trap de moderne voorzetwand aan de zuidelijke zijde die over alle bouwlagen doorloopt tot aan de zoldervloer.

Afb. 29: Zuidelijke zijde van de tussenmuur met de afgeschuinde versnijding. In de lagen rondom de onderste gaten rij correcties van de lagen.

Afb. 30: Rondbogige doorgang in de tussenmuur, afgezet met paarse bakstenen. De rodere bakstenen met dikkere voegen zijn tijdens de restauratie vervangen evenals het metselwerk ernaast met de grijze voegen.

Afb. 31: Uitsparingen in de balken langs de vloerrand. Enkele sparingen zijn t.b.v. de hellingbanen tijdens de restauratie hergebruikt.

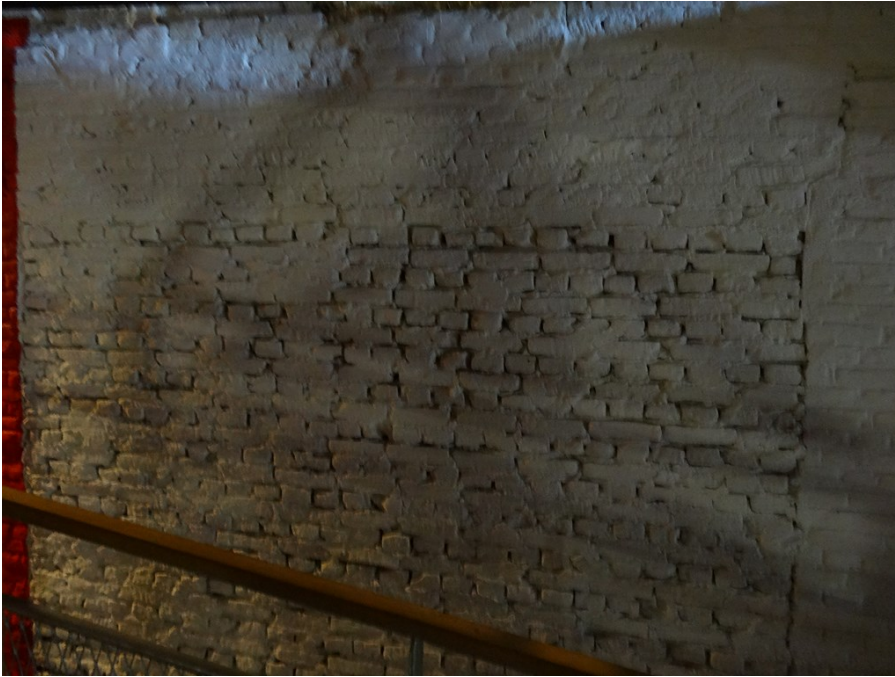
Afb. 32: Noordelijke zijde van de tussenmuur op de tweede bouwlaag ter hoogte van de lift, waarvan de verankering op de muur zichtbaar is. De beëindiging van het metselwerk rechts naast de tweede balk bezit drieklezoren in de koppenlagen.

Afb. 33: Zuidelijke zijde van de tussenmuur op de tweede bouwlaag met rechts de oostelijke gevel. Onder de ingemetselde latei dichtzettingen met stroomlagen. Op de latei afwisselend schoon metselwerk en vuilwerk om de vloer op hoogte te brengen. Op het vloergedeelte van de derde bouwlaag de opening, waarvan de dagkantbetimmering ontbreekt. Naast de vloer een brede dichtzetting.

Afb. 34: Dichtgezette balkopleggingen in het schalmgat ter hoogte van de vloer van de derde bouwlaag. Het vloergedeelte moet bij gelijke balkhoogte scheef hebben gelegen.

Afb. 35: Vervolg van de dichtzetting op de derde bouwlaag. Links en rechts zijn de lateiopleggingen herkenbaar.

Afb. 36: Vervolg van de muur op de vierde bouwlaag boven de dichtzetting op de derde bouwlaag. in de ruw gepleisterde herstelling bevindt zich een scheur, als gevolg van de verzakking aan de oostelijke zijde van het pakhuis. Waarschijnlijk bevond zich hier de tussengevel als scheiding tussen het drie bouwlagen hoge oostelijke gedeelte en het vier bouwlagen hoge westelijke gedeelte.

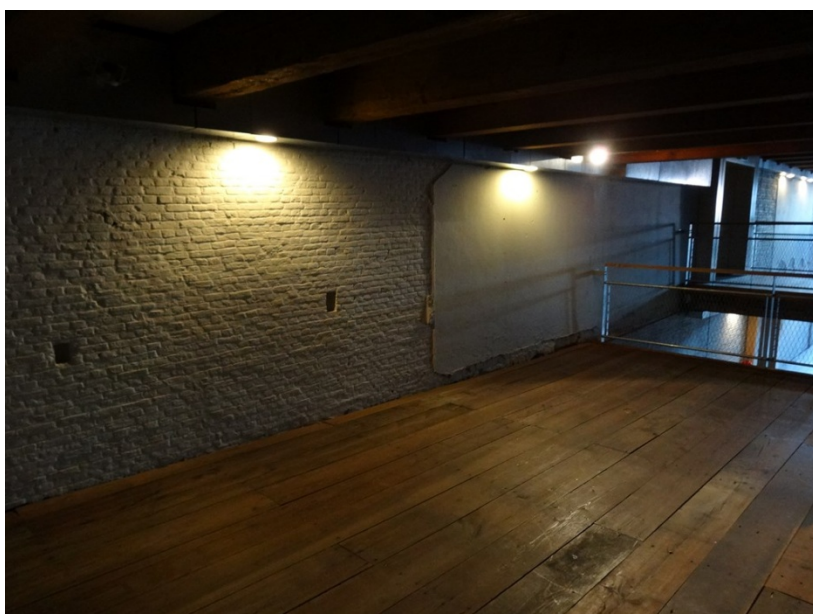
Afb. 37: Dichtzetting aan de zuidelijke zijde van de vierde bouwlaag. De randen van het oudere metselwerk zijn behakt om muren te kunnen aansluiten.

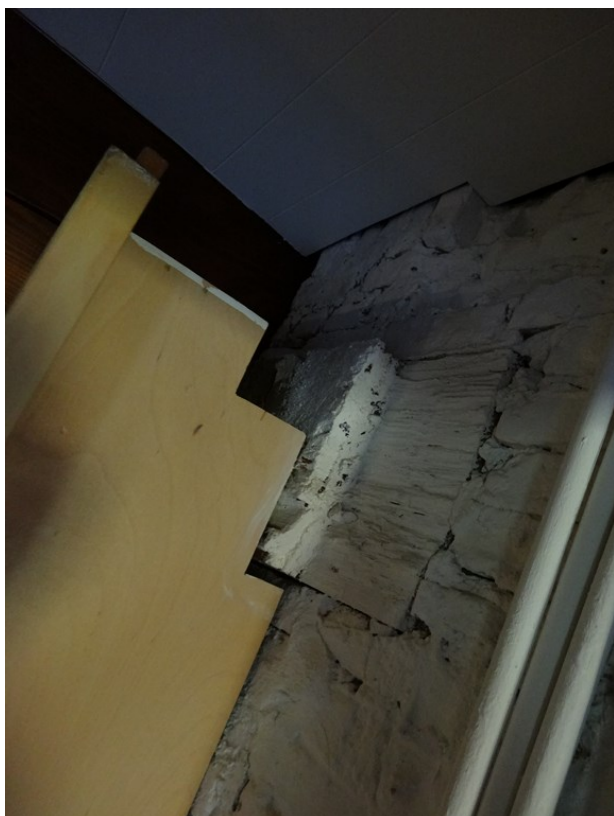
Afb. 38: Detail van de rechter aansluiting, waarin de beitelslag zichtbaar is.

Afb. 39: Metselwerk aan weerszijden van een dichtzetting op de vierde bouwlaag, waarvan de onderste lagen in een plattere steensoort zijn gemetseld dan daarboven.

Afb. 40: Hetzelfde muurgedeelte aan de noordelijke zijde met dezelfde constatering en de aanwezigheid van inkassingen die een restant zijn van een oudere kapconstructie.

Afb. 41: Zijkant van de oostelijke doorgang op de vierde bouwlaag. In het metselwerk boven de houten latei is een rollaag zichtbaar, die de basis van één van de standvinken op de zolder is.

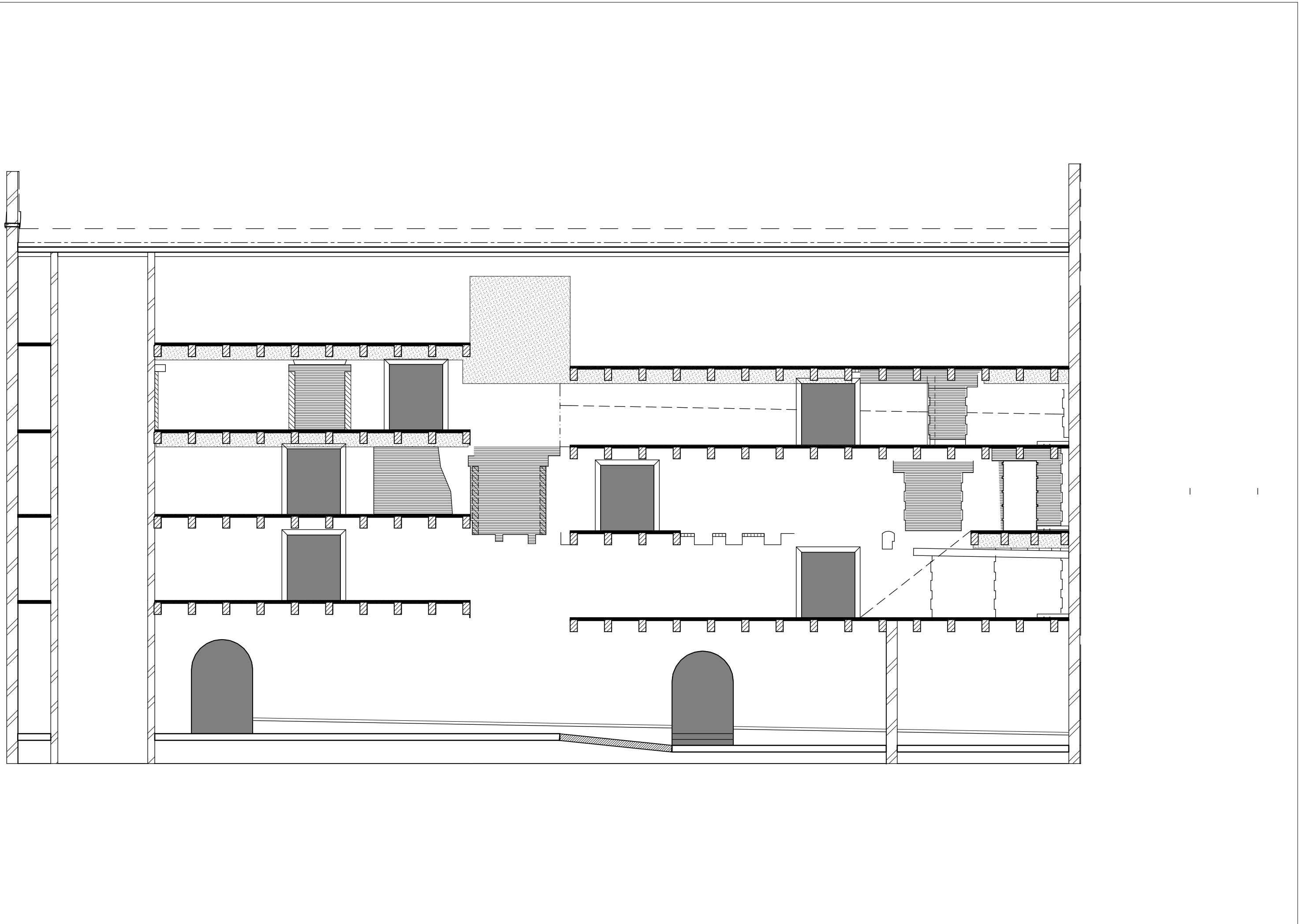
Afb. 42: Kapconstructie op de zolder met negen dekbalkjucken elk ondersteund door een standvink. Op de dekbalk twee A-spanten, die de dubbele gordingkap dragen.

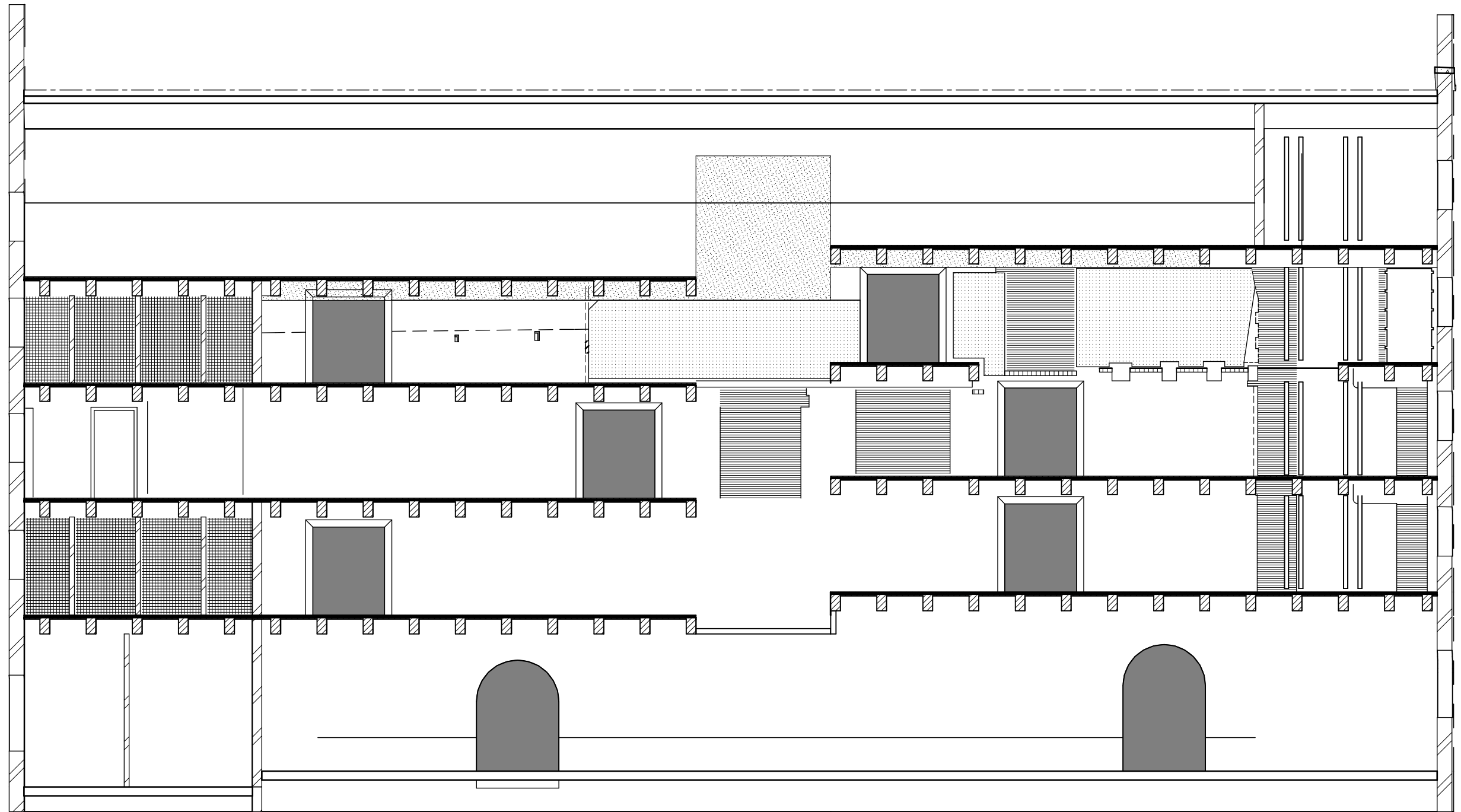

Afb. 43: Links een jukstijl met dekbalk en korbeel. Daarover de fliering met windschoren. Op de jukstijl een blokkeel naar de muurkroon. Rechts een standvink met korbelen en sleutelstuk die de dekbalk ondersteunen. Over de dekbalken een fliering die tevens als gootbodem voor de dakgoot tussen de zadeldaken dient.

5. Bijlagen

Bijlage I: Documentatie-tekeningen tussenmuur.

Colofon

Opdrachtgever	Gemeente Rotterdam Afd. Maatschappelijk vastgoed Noord Postbus 33100 3005 EC Rotterdam Tel. -
Objectgegevens	
Object	Pakhuis "Dubbelde Palmboom" Voorhaven 12/ Piet Heynsplein 11 3024 RM Rotterdam Tel. -
Kadastraal	Gemeente Delfshaven Sectie A Nummer(s) 1653
Status object Monumentnummer	Rijksmonument 32879
Redengevende omschrijving RCE (1973)	Groot pakhuis, eerste helft 18e eeuw, onder twee evenwijdige zadeldaken, met aan de Voorhaven en het Piet Heynsplein afgeknotte puntgevels. Aan beide gevels twee middenassen met getoogde poorten en vensters.
Eigenaar	Gemeente Rotterdam Afd. Maatschappelijk vastgoed Noord Postbus 33100 3005 EC Rotterdam Tel. -

© Copyright, april 2019

Niets van dit rapport mag gekopieerd of overgenomen worden zonder schriftelijke toestemming van Adviesbureau Ormel.

Adviesbureau Ormel, Cultuurhistorie & Bouwtechniek
Ing. J.W. Ormel
Pallietergaarde 322
7329 HD Apeldoorn
Tel. 06-25522255